

Manómondás – (8)

utcán

boróka
melyik kezed ez
(?)a
bal
(!)nem
ez a jobb kezed
(!)én
mindig csak balnak hívom
(!)**Manómondás – (9)**

apa beviszi a tejes bögrét esti mese után

apa
az
ajtó
nyitva van neked
ha
menni szeretnél
(!)**Manómondás – (10)**

halloweenkor

ez
egy
féletemes kísérlet**Manómondás – (11)**

konyhában

boróka
ahhoz ne nyúljal
az
nem a tiéd
(!)anyu
énmár nem is tudom
hogy
mi az enyém
és
mi a tiéd**Manómondás – (12)**

nagyszobában

boróka
ha ezt a csuprot eltöröd
akkor
nagyon szomorú lesz a mamihát
szomorú dolgok
pedig
mindig történnek*Madarász Imre***Kaland, idill, bölcselet***Háromszáz éves a Robinson*

Kerek három évszázaddal ezelőtt, 1719-ben látott napvilágot Daniel Defoe *Robinsonja*. Háromszázadik születésnap talán soha az irodalomtörténetben nem tűnt ilyen soknak és ilyen kevésnek egyszerre. Ahogyan évfordulós megemlékezés sem ennyire kötelezőnek és ennyire fölöslegesnek. S az oka mindezen látszólagos el-lentéteknek ugyanaz: a regényremek páratlan értéke a világirodalomban.

Ilyen öreg, ilyen régi lenne ez az örökifjú regény, Rousseau szerint az embernevelés legfontosabb könyve, melynek örök megújódását jelen korunkban is olyan művek jelzik, mint Umberto Ecco regénye, *A tegnap szigete* vagy Robert Zemeckis filmje, a *Számkivett* (Tom Hanksszel a főszerepben)? Másrészt meg: „csak” háromszáz éves ez a történet, amely olyan örök mítosznak tűnik, mint a görög mitológia kulturális ősmeséi, ősfarmái?

Nem kétséges, hogy az angol író olyan sztorit talált (a szó szoros értelmében: Alexander Selkirk büntetésből kitett tengerész valós, utóbb Martin Ballard által külön könyvben feldolgozott élettapasztalatával), amely tisztán tematikailag felülmúlhatatlan telitalálatnak bizonyult. *A Robinson Crusoe kalandjai* nemcsak irodalomtörténetileg lett műfajteremtő, a robinzonádok rendkívül sokszínű, gazdag, egyetemes műfajának ősmo-dellje, de kultúrtörténeti, bölcseleti, társadalmi, lélektani, antropológiai szempontból is archetípusnak számít a legszélesebb közgondolkodásban is. Köszönhetően mindennek előtt annak, hogy – mint oly sok klasszikus alkotás (a tengeri regényeknél maradvány például a *Moby Dick*, *A kincses sziget* vagy *A legyek ura*) – a *Robinson* is ifjúsági regény lett, amit még ma, az olvasási kultúra hanyatlásának idején is, szinte minden kamasz – de legalábbis minden fiú – olvasott.

Amit egyetlen „utódjának”, egyetlen robinzonádnak sem sikerült elérnie: az „igazi” *Robinson*, az eredeti, „a legrégebb és legjobb” úgy tudja megőrizni az „ifjúsági irodalom”, az első és leginkább meghatározó olvasmányélmények báját, bűvöletét, mámorát, hogy újra meg újra elolvasva, a felnőtt, művelt olvasó, egyre szélesebb világirodalmi-kultúrtörténeti kontextusba helyezve, mind mélyebb filozófiai, pszichológiai, szociológiai értelmezési síkjait, lehetőségeit fedezi fel, egyszóval kimeríthetlenségét, ennek a látszólag oly egyszerű, elementáris hatású regénynek.

Hogyan lehetséges ez a kettősség, e kettősség együttese? Olyan más kettősségek és együttesek indokolják, amelyek ebben a remekműben nem kizárják, hanem ép-penséggel feltételezik és erősítik egymást.

A *Robinson* kétféle olvasási igényt elégít ki, lévén egyszerre kalandregény és idill, kalandregény, mert egy civilizált embernek a civilizációtól minden szempontból a lehető legtávolabb eső világban, egy lakatlan szigeten, (a főhős-elbeszélő fölöttébb korjellemző kifejezését idézve) „a természet kezdeti állapotában” kiállt megpróbáltatásait beszéli el. És idill, mert a „fogságból” idővel „uralkodás” lesz, a hős a naplója elején még „a reménytelenség szigetének” elnevezett szigetet később már „boldog szigetemnek” hívja, ahol „a világtól tökéletesen elzárva”, teljes biztonságban és nyugalomban él, „gyönyörűségben”, sőt „boldogabban, mint valaha is lenne akárhol a nagyvilágban”, mivel „napjai jobban folytak, mint ha emberi társadalomban élt volna”, hisz otthonra lelt, pontosabban otthont teremtett magának, ahol „tökéletes kényelemben” él, akár egy „valóságos palotában”, „ura és királya ennek az érintetlen országnak, és joga van birtokához, az egész éppúgy örökös tulajdona, mint a főuraké akármelyik főúri birtok Angliában”. A birtoklás és a rend egyszerre tölti el „nagy gyönyörűséggel” a szívét: „mindent rendben tudok magam körül, és ilyen sok tárgy áll rendelkezésemre”. Melyik kamaszfiú ne vágya tengeri kalandokra, felfedező szigetre? És milyen sok felnőtt vágyakozik el a civilizáció eltömegesült, agyonszabályozott, technokrata, zajos, idegesítő, nyomasztó környezetéből a magány és a béke szigetére, a „természeti állapotba”, a teljes, semmi és senki által nem korlátozott szabadság Utópiájába, Sehol-szigetére, „Senki-szigetére”, ahol – Rousseau és Kant tanítását követve – csak „maga szabta törvényeknek engedelmeskedik”, mint a világon kívül is önkéntes „időbeosztás” szerint élő Robinson!

A kalandregény egzsersmind filozófiai regény, bölcséleti regénypéldázat egyén és civilizáció kapcsolatáról. Újfent egyedülálló művészi zsenialitással. A *Robinson* ott a legizgalmasabb, ahol a hajótörött szigetlakó naplót ír, téli és nyári lakot rendez be, bútoroz be magának, gabonát termeszt, vadászik, állatokat szelídít, kecskét tenyészt, kosarat fon, fazekat éget, ruhákat készít... És nem ott, ahol kannibálokkal harcol, és vadembert civilizál, térít meg, szoktat le az emberevésről, nevel „magánál sokkal jobb kereszténnyé”, noha Péntek is halhatatlan mítoszfigurává vált (túlélve a „posztkolonialista” bírálók pálcatoréseit, akik a „gazda” és „rabszolgája” fölé-alárendeltségi viszonyában a gyarmatosítás ideológiai jelképét vélték felismerni, némelyek egyenesen „imperialista mesét”). Mint Guido Capoferro regényelemző monográfiájában rámutat, „a *Robinson*ban emelkedik első ízben a munka egy irodalmi mű vezérmotívumának rangjára”. A felvilágosodás hajnalának szimbolikus hősfigurája a munka révén lesz szabad ember. Két kezével, és még inkább (a racionalizmus korában) eszével „teremt civilizációt”. Ugyanakkor Defoe erőteljesen kiemeli, hogy az embertársai által készített tárgyak (ácsszerszámok, lőfegyverek, függőágy, ládák, hordók, evőeszközök stb.) – végső soron az emberi civilizáció – nélkül Robinson nem tudna ember maradni, magának emberi környezetet és életformát kialakítani,

vagyis ahogyan szabadsága a munkában, úgy egyénisége a társadalom vívmányainak köszönhetően valósítható meg: a hajóroncsról „minden mozdítható” tárgynak tutajon való szigetre szállítása így és ezért lett a regény egyik művészi – és ami ettől itt mindig elválaszthatatlan: gondolati – csúcspontja. Főleg ezért és ekként lesz Robinson személyisége és története valóban az individualizmus apoteózisa (s csak másodsorban a Capoferro emlegette „magány retorikája” miatt). És (Földényi F. László Defoe-életrajzát idézve) „az újkor bibliája” ennek a szigeti magányában egyedüli könyveként a Bibliát olvasó embernek a regénye. Szentírása, szent könyve a humanizmusnak és a szabadságnak.

Magány (60×60)